

Materiale didactice suport
pentru pregătirea pentru examenul de bacalaureat
la disciplina
Psihologie

Elaborat de
lect. univ. dr. Roxana Toma

Material elaborat în cadrul proiectului CNFIS-FDI-2021-0471 „UVT – Acces și echitate în învățământul superior”

CUPRINS

Capitolul I - Ce presupune manualul de psihologie din clasa a X-a?.....	3
Capitolul II - Proba de psihologie la bacalaureat – ce înseamnă aceasta?	3
Capitolul III - Un model de ordonare a modului de pregătire al examenelor.....	4
Capitolul IV - O ordonare a capitolelor de învățat	5
1. Procesele psihice și rolul lor în evoluția personalității	6
2. Procese cognitive superioare: gândirea, memoria, imaginația	7

Capitolul I - Ce presupune manualul de psihologie din clasa a X-a?

Parcurgerea informațiilor din manualul de psihologie presupune cunoașterea mecanismelor psihice de captare și prelucrare simplă și complexă a informațiilor (senzații, percepții, reprezentări, gândirea, memoria și imaginația) și de reglare a activității psihice (motivația, afectivitatea, voința, limbajul și atenția) și elemente de caracterizare a personalității.

Capitolul II - Proba de psihologie la bacalaureat – ce înseamnă aceasta?

În cadrul examenului absolvenții vor avea de rezolvat mai multe tipuri de subiecte: subiecte de tip grilă care au doar o singură variantă corectă de răspuns, subiecte de punere în corespondență a conceptelor cu definițiile aferente sau de completare a unor definiții de concept, analiza unui mecanism psihic (proces, fenomen psihic) în raport cu alte mecanisme din sistemul psihic uman și un subiect de interpretare bazat pe desprinderea trăsăturilor specifice de personalitate din descrierea unui personaj și analiza argumentată a acestor trăsături.

➤ **Subiecte tip grilă cu o variantă de răspuns:**

Subiectele grilă cu o singură variantă de răspuns vizează cunoașterea specificității mecanismelor psihice și aplicațiile practice ale acestora.

➤ **Completarea sau punerea în corespondență a conceptelor cu definițiile sau cu maniera de descriere a acestora**

Pentru rezolvarea acestor tipuri de subiecte la etapa de povestire și înțelegere a materialului este recomandat să se povestească utilizând atât cuvintele din manual, cât și prin căutarea de exemple specifice sau aplicații practice ale conceptului.

➤ **Analiza unui mecanism psihic în raport cu altele în cadrul SPU**

În vederea înțelegerii acestor legături este important să se înțeleagă aspectele specifice ale mecanismelor studiate și rolul acestora în cadrul sistemului psihic uman și al vieții individuale.

➤ **Desprinderea trăsăturilor specific de personalitate și analiza argumentată a acestora**

În cadrul acestor subiecte aspectele specifice de definire ale aspectelor componente ale personalității umane trebuie puse în relație și explicate cu aspect comportamentale individuale stabile și specifice individului prezentat în descrierea modului său de a gândi, simți și reacționa în relațiile cu ceilalți și raportat la sine.

Capitolul III - Un model de ordonare a modului de pregătire al examenelor

Atunci când volumul de învățat este mai mare decât o lecție sau un capitol este bine să se realizeze o structurarea a acestuia pe unități de învățare care să fie cuprinse într-o schema finală unificatoare. Nu este suficientă cunoașterea dispersată a părților întregului (mecanismele psihice sau elementele constitutive ale personalității), ci trebuie înțelese și relațiile dintre acestea și modul în care acestea funcționează împreună în ceea ce numim psihologic starea de bine a individului.

Metoda SQ3R sau RICARR – un exemplu de abordare a unei bibliografii mai lungi.

Survey – Răsfoiește	Se explorează manualul de la coperti la capitole și așezarea acestora în pagini. Aceasta este o etapă de pregătire a materialului și familiarizare cu acesta.
Question – Întrebă	În această a doua etapă ar trebui să te întrebi câte capitol sunt, care e componența acestora și câte pagini are fiecare capitol
Read- Citește	Presupune parcurgerea pagină cu pagină a materialului de învățat și desprinderea structurii generale
Recite – Povestește	Povestirea a ceea ce s-a reținut. Se recapitulează capitolele și conținutul acestora.
Review – Revizuieste	În această ultimă etapă se revine asupra părților care nu sunt bine reamintite la etapa anterioară și se repetă acestea pentru a se reține mai bine.

Raportat la material de învățat pentru bacalaureat, o strategie de abordare a disciplinei este împărțirea acesteia în capitole și rezolvarea de posibile subiecte din capitolele parcurse:

- Procese cognitive senzoriale: caracterizare generală;
- Procese cognitive superioare: gândirea, memoria, imaginația;
- Activități și procese reglatorii: limbajul, motivația, voința;
- Activități și procese reglatorii: afectivitatea, atenția;
- Caracterizarea generală a personalității;
- Temperamentul, aptitudinile, inteligența ca aptitudine generală;
- Caracterul, creativitatea.

Capitolul IV - O ordonare a capitolelor de învățat

Recitim din manual capitolele corespunzătoare tematicii și se face o schema a capitolului după modelul :

- definire (de exemplu memoria)
- caracteristici esențiale (ex. caracterul activ, selectiv, inteligibil)
- aspecte specifice ale mecanismului (memoria presupune înlănțuirea a trei procese – întâipărire, stocare și reactualizare)

Rezolvăm subiecte din toate categoriile care se pretează temei respective.

Aspectele vizate de programă referitoare la sistemul psihic uman sunt următoarele:

1. Procesele psihice și rolul lor în evoluția personalității

- Procese cognitive senzoriale: caracterizare generală;
- Procese cognitive superioare: gândirea; memoria; imaginația;
- Activități și procese reglatorii: limbajul, motivația; voința; afectivitatea; atenția.

2. Structura și dezvoltarea personalității

- Caracterizarea generală a personalității;
- Temperamentul;
- Aptitudinile, inteligența, ca aptitudine generală;
- Caracterul;
- Creativitatea.

Procese psihice **cognitive** la rândul lor se împart în două subcategorii:

- a. Procese psihice **cognitiv-senzoriale** (senzații, percepții și reprezentări);
- b. Procese psihice **cognitiv-intelectuale** (gândire, memorie, imaginație);

Procese psihice **reglatorii** includ motivația, afectivitatea și voința.

1. Procesele psihice și rolul lor în evoluția personalității

Procesele cognitiv-senzoriale (senzații – percepții – reprezentări)

Caracterizare generală

a. **Senzațiile** – vizează captarea și transformarea energiei din mediu în energie nervoasă, recunoscută ca atare de sistemul nostru nervos.

Se produc în prezența obiectului, „aici și acum”, iar rezultatul este imaginea primară asupra stimulilor din mediu (o imagine sumară cu însușiri disparate, neesențiale, accientale ale stimulului).

Senzațiile au următoarele proprietăți sau calități: (1) intensitatea, (2) durata, (3) calitatea imaginii senzoriale, (4) tonalitatea afectivă a acesteia.

Printre criteriile de clasificare pot fi menționate:

Criteriul condițiilor și direcțiilor recepției – C.S. Sherrington propune două clasificări ale senzațiilor:

- după *tipul de receptori*: de contact (tangoreceptori - s. cutanate, gustative, olfactive) și de distanță (telereceptori - s. vizuale, auditive);

- după *localizarea receptorilor*: pe suprafața corpului (exteroceptori – s. vizuale, auditive, olfactive, gustative, cutanate), în interiorul organismului, în viscere (interoceptori – s. de foame, sete, sexuale) și în tendoane, articulații, mușchi (proprioceptori – s. kinestezice).

Tipuri de senzații:

Exteroceptive	Interoceptive	Proprioceptive
Vizuale	Organice	Mișcarea și postura corpului
Auditive	Durerea	
Olfactive (miros)		
Gustative (dulce, amar acru, sărat)		
Cutanate – Tactile și termice		

b. Percepțiile – vizează interpretarea informației senzoriale în forma unei imagini unitare cu sens a obiectului și câmpului perceptiv:

- Percepția se produce tot în prezența obiectului, „aici și acum”;
- Obiectul este prezentat cu toate detaliile sale, imaginea din percepție cuprinzând totalitatea însușirilor obiectului vizat. Imaginea obiectului este tot una primară (în prezența obiectului) dar este bogată în conținut;
- Există o dinamică între obiect și fondul perceptiv;
- Experiența anterioară are însă un rol în realizarea unor percepții acurate.

c. Reprezentările – constă în reconstrucția mentală a obiectului în lipsa contactului direct cu obiectul, astfel se poate spune că se realizează cunoașterea obiectului în absența lui, dar cu condiția ca el să fi acționat anterior asupra organelor de simț:

- Imagine secundară (în absența) a obiectului, imagine schematică, unitară, intuitiv-generalizatoare (realizează trecerea spre pre-concepte);
- În cadrul reprezentării obiectul este văzut prin elementele esențiale, definitorii ale acestuia, fără detalii rezultând o imagine schematică a obiectului perceput anterior;
- Reprezentarea devine astfel procesul intermediar între percepție cu imaginea bogată în conținut și gândire care vizează esențializarea conținutului;
- Fiind un preconcept sau un concept figural (după J. Piaget), se poate afirma faptul că reprezentarea pregătește generalizarea conceptuală;
- Imaginile din reprezentare se constituie ca suport intuitiv pentru desfășurarea raționamentelor;
- Reprezentarea dispune de forme voluntare și involuntare.

2. Procese cognitive superioare: gândirea, memoria, imaginația

a. Gândirea vizează reflectarea însușirilor esențiale și generale ale obiectelor și fenomenelor, a relațiilor dintre acestea, în mod mijlocit, generalizat, abstractizat și cu scop, prin intermediul noțiunilor, judecăților și raționamentelor.

- Conceptele ca unități ale gândirii sau latura informațională a acestora reprezintă condensări ale informațiilor preluate de la procesele primare de prelucrare (senzații, percepții și reprezentări) informații despre obiecte care sunt generalizate în cadrul claselor de obiecte sau fenomene sau ființe (adică grupe de obiecte/fenomene/ființe care au caracteristici similare).
- Conceptele sunt organizate ierarhic, de la cele mai specifice la cele mai generale.
- În cadrul gândirii, conceptele sunt transformate sau puse în relație cu ajutorul unor acțiuni numite operațiile gândirii care constituie latura operațională a gândirii.
- Operațiile gândirii cele mai relevante sunt (1) analiza și sinteza, (2) abstractizarea și generalizarea.

- Rezolvarea de probleme reprezintă domeniul de performanță al gândirii deoarece prin rezolvarea de probleme se acoperă lacunele cognitive pe care persoana le experimentează.
- O problemă apare atunci când o persoană își propune să atingă un scop sau să reacționeze într-o situație și nu are pentru aceasta un răspuns dinainte pregătit.
- Tipuri de probleme (a) de rearanjare a elementelor (exemplu – să facem 4 triunghiuri echilaterale din 6 bete de chibrit), (b) de structurare a elementelor (ex – să găsim noi funcționalități pentru un creion), (c) de transformare a elementelor (ex. – să mutăm 3 discuri de mărimi diferite dintr-un loc în altul, astfel încât fiecare două să fie așezate cel mai mare jos și cel mai mic sus).
- Strategii de rezolvare a problemelor (a) algoritmice, (b) euristice.
- Etapele rezolvării problemelor: 1. reformularea sau simplificarea problemei, 2. avansarea ipotezelor, 3. testarea ipotezelor și 4. verificarea.

b. Memoria - procesul psihic care asigură întipărirea, stocarea și reactualizarea experienței anterioare.

- Caracteristicile memoriei – memoria este un proces activ, selectiv și inteligibil.
- Procesele memoriei sunt în număr de trei: întipărirea, stocarea și reactualizarea (prin recunoaștere și reproducere).
- Formele memoriei – informația vine din *memoria senzorială* și este prelucrată în *memoria de lucru (prezentată de unii autori ca memorie de scurtă durată)* și apoi este transferată în *memoria de lungă durată*. După natura conținutului memorarea ca strategie de întipărire poate să fie *logică* sau *mecanică*.
- Uitarea este un fenomen natural, normal și necesar pentru buna funcționare a memoriei.

c. Imaginația - este procesul psihic care constă în transformarea imaginilor obiectelor pentru obținerea unor imagini sau produse noi în plan cognitiv, afectiv sau motor.

- Formele imaginației după prezența sau absența efortului voluntar:

Imaginația voluntară	Imaginația involuntară
Imaginația reproductivă	Reveria
Imaginația creatoare	Visul din timpul somnului (plus la adormire imaginile hipnagogice și la trezire imaginile hipnopompice)
Visul de perspectivă	

- Procedeele imaginației reprezintă strategiile de transformare asupra imaginilor obiectelor.

Acestea sunt următoarele: (1) *aglutinarea sau amalgamarea* – contopirea într-un întreg a diverselor elemente disparate, (2) *amplificarea sau diminuarea* unor trăsături fizice sau morale, (3) *multiplicarea și omisiunea*, (4) *diviziunea și rearanjarea*, (5) *adaptarea* unui obiect sau principiu funcțional la noi situații concrete, (6) *modificarea* unor însușiri (formă, volum, culoare, organizare internă), (7) *substituția*, (8) *tipizarea* (redarea generalului prin intermediul individualului), (9) *schematizarea* (redarea sub formă de schemă a unui conținut imaginativ), (10) *analogia*, (11) *empatia*.

APLICAȚII

<https://www.ebacalaureat.ro/articol>

[bac 2020 teste de antrenament pentru examenul de bacalaureat 2020-267.html#psihologie-teste-de-antrenament](https://www.ebacalaureat.ro/articol/bac-2020-teste-de-antrenament-pentru-examenul-de-bacalaureat-2020-267.html#psihologie-teste-de-antrenament)

Testul 1 – Sb. II A

Testul 2 – Sb. I pct 7, 9, Sb II A și B

Testul 3 – Sb II A și B

Testul 4 – Sb II A

Testul 5 – Sb II A

Testul 6 – Sb II A

Testul 7 – Sb II A

Activități și procese reglatorii: limbajul, motivația, voința, afectivitatea, atenția

Limbajul

- Comunicarea este o relație fundamentală între indivizii unei societăți, realizată cu ajutorul limbajului și al altor coduri și semne, în care au loc schimburi de informații, opinii, idei.
- Limba este un sistem de comunicare specific oamenilor, alcătuit din sunete articulate. Este un produs al istoriei și îndeplinește funcția de principal mijloc de comunicare.
- Limbajul este un *mod specific de exprimare* a ideilor, sentimentelor și gândurilor în cadrul limbii comune.
- Codul este un sistem de semne prin care se semnifică ceva.
- Relația limbaj – gândire este una de intercondiționare, dezvoltarea gândirii contribuind la buna achiziție a limbajului care facilitează etapele ulterioare ale dezvoltării gândirii.
- Funcțiile limbajului: (1) funcția de comunicare, (2) funcția de reprezentare, (3) funcția emotiv-expresivă, (4) funcția persuasivă, (5) funcția cathartică, (6) funcția reglatorie, (7) funcția ludică.

Procese reglatorii (motivația, afectivitatea, voința)

a. Motivația:

- Motivația reprezintă ansamblul factorilor care declanșează activitatea individului, o orientează către anumite scopuri și o susține energetic.
- Acești factori pot fi numiți generic motive.

Dimensiuni structurale ale motivației:

- Trebuința este expresia psihică a necesităților înnăscute sau dobândite ale omului. Atunci când o trebuință (dezechilibru fiziologic sau psihologic) apare se declanșează și orientarea spre reducerea dezechilibrului, respectiv a trebuinței.
- Trebuințele pot fi satisfăcute de o gamă variată de obiecte sau situații. Când se conștientizează obiectul trebuinței aceasta devine dorință.
- Intenția marchează orientarea motivului spre scopuri sau proiecte.
- Scopul este prefigurarea mentală a rezultatului, a efectului dorit.
- Motivul este factorul declanșator al acțiunii.
- Interesul este o componentă motivațională complexă, care exprimă orientarea activă, relativ stabilă a personalității umane spre anumite domenii de activitate, obiecte sau persoane.
- **Formele motivației:** (1) motivația intrinsecă – motivația extrinsecă, (2) motivația înnăscută (primară) – motivația dobândită (secundară).
- Motivație și performanță. Nivelul de aspirație este definit drept standardul pe care o persoană se așteaptă și speră să-l atingă într-o sarcină dată.
- Optimum motivațional – relația între intensitatea motivației și nivelul de performanță în sarcini simple și complexe.
- O bună eficiență a activității apare atunci când există și o adecvare a intensității motivației, numită optimum motivațional. Acesta este diferit de la o persoană la alta și trebuie adecvat la gradul de complexitate al sarcinii, altfel apare fie submotivarea fie supramotivarea.

b. Afectivitatea:

- **Procesele afective** reprezintă stări sau trăiri care reprezintă reflectarea interacțiunii dintre om și lumea înconjurătoare sub formă de trăiri subiective. Acestea relevă percepția subiectivă asupra faptului că nevoile individului sunt sau nu satisfăcute în lumea exterioară. Ansamblul proceselor afective (emoții, dispoziții, sentimente, pasiuni) constituie afectivitatea.
- Procesele afective au următoarele **caracteristici:** (1) sunt subiective, (2) implică o apreciere, o evaluare, (3) au o valoare motivațională, (4) au polaritate, (5) au mobilitate, (6) au durată, (7) au expresivitate, (8) au intensitate.
- Formele vieții afective:

- *Emoțiile* sunt trăiri afective de scurtă durată, de intensitate variabilă, care exprimă reacțiile noastre la situațiile, evenimentele cu care ne confruntăm.
- *Afectele* sau emoțiile-șoc sunt trăiri afective foarte puternice cu apariție bruscă, durată scurtă, expresivitate accentuată și desfășurare tumultuasă. Au fost identificate patru emoții-șoc tipice: groaza, furia, disperarea (tristețea profundă) și bucuria explozivă.
- *Dispozițiile* sunt trăiri afective difuze și generalizate, de intensitate redusă, care pot dura multă vreme, dând astfel o anumită tonalitate întregii noastre vieți psihice.
- *Sentimentele* sunt trăiri afective complexe, de lungă durată, stabile și de intensitate moderată. Gama sentimentelor umane este foarte diversă. Sentimentul este o emoție repetată, stabilizată și generalizată, ce persistă în timp și rezistă la diverși factori perturbatori. Orice sentiment are o desfășurare procesuală care cuprinde faze relativ distincte - o *fază de cristalizare*, echivalentă cu structurarea constituirea sentimentelor, o *fază de maturizare*, care înseamnă stabilitate, constanță, organizare a sentimentelor, și o *fază de decristalizare*, când sentimentele slăbesc, se sting prin uzură, sațietate sau suprasolicitare. În structurarea sentimentelor intervin elemente de ordin cognitiv și volitiv.
- *Pasiunile* sunt trăiri afective foarte intense, stabile, de lungă durată, care antrenează întreaga personalitate. Pasiunile determină un dinamism deosebit. Din punct de vedere valoric, pasiunile pot fi pozitive (nobile, constructive) sau negative (pasiuni oarbe, numite patimi sau vicii).
- Rolul proceselor afective. Procesele afective alcătuiesc fondul și latura energetică a vieții psihice și a comportamentului uman. Ele intervin ca surse de energie internă care potențează activitatea sau chiar ca imbalduri către anumite acțiuni. Funcția de bază a proceselor afective este aceea de a pune organismul în acord cu situația, deci de a regla și adapta conduita umană. Vasile Pavelcu a susținut că doar emoțiile dezorganizează conduita, în timp ce sentimentele o organizează.

c. Voința:

- Voința este un proces psihic reglator care constă în capacitatea de a acționa în vederea realizării unui scop conștient stabilit, prin depășirea unor obstacole interioare sau exterioare.
- Reglajul voluntar s-a manifestat atât în abținerea de la o acțiune (ex renunțarea la film), cât și în inițierea acțiunii (ex. de repetare a informației pentru teza de a doua zi). Obstacolul în activitatea voluntară nu are un sens fizic, obiectual, ci unul psihologic, relațional, reprezentând o confruntare între posibilitățile individului și condițiile obiective ale respectivei activități.
- Elementul central al voinței este efortul voluntar pe care persoana îl pune în practică pentru a depăși obstacolul.

- Fazele actului voluntar sunt următoarele: (1) apariția motivației – dorința se transformă în intenție, (2) lupta motivelor, (3) decizia, (4) execuția hotărârii, (5) verificarea și evaluarea rezultatelor.
- Calitățile voinței sunt următoarele: (1) puterea voinței (versus slăbiciunea voinței). (2) perseverența (diferită de încăpățănare) (versus delăsarea). (3) independența (versus) sugestibilitatea, (4) promptitudinea deciziei (versus tergiversarea, nehotărârea).

APLICAȚII

<https://www.ebacalaureat.ro/articol-bac-2020-teste-de-antrenament-pentru-examenul-de-bacalaureat-2020-267.html#psihologie-teste-de-antrenament>

Testul 1 – Sb. I pct 4, 7, 9, Sb II B

Testul 2 – Sb. I pct 4, 8

Testul 3 – Sb. I pct 4, 7, 8, 9

Testul 4 – Sb. I pct 4, 7, 9, Sb II B

Testul 5 – Sb. I pct 4, 7, 9, Sb II B

Testul 6 – Sb. I pct 4, 7, 9, Sb II B

Testul 7 – Sb. I pct 4, 7, 9, Sb II B

Testul 8 - Sb. I pct 4, 7, 9, Sb II A

Atenția

- Atenția constă în orientarea și concentrarea selectivă a activității psihice asupra unor stimuli sau sarcini.
- Specificul atenției este de a *facilita funcționalitatea altor structuri psihice*.
- Formele atenției (1) după implicarea voinței : voluntară, involuntară și postvoluntară, (2) după orientare: internă și externă.
- Calitățile atenției (1) câmpul atenției, (2) volumul atenției, (3) stabilitatea atenției, (4) concentrarea atenției, (5) distributivitatea atenției, (6) flexibilitatea atenției.
- Funcțiile atenției sunt următoarele: (1) funcția de orientare, concentrare și selecție, (2) funcția de adaptare și reglare.

APLICAȚII

<https://www.ebacalaureat.ro/articol-bac-2020-teste-de-antrenament-pentru-examenul-de-bacalaureat-2020-267.html#psihologie-teste-de-antrenament>

Testul 1 – Sb. I pct 5, 6, 10

Testul 2 – Sb. I pct 5, 6

Testul 3 – Sb. I pct 5, 6, 10

Testul 4 – Sb. I pct 5, 6, 10

Testul 5 – Sb. I pct 5, 6, 10

Testul 6 – Sb. I pct 5, 6, 10

Testul 7 – Sb. I pct 5, 6, 10

Testul 8 - Sb. I pct 5, 6, 10

2. Structura și dezvoltarea personalității

Caracterizarea generală a personalității

Psihologul american Gordon Allport definește **personalitatea** drept organizarea dinamică în individ a acelor sisteme psiho-fizice care îi determină gândirea și comportamentul. Norbert Sillamy, menționează în Dicționarul de Psihologie (1995) faptul că personalitatea este elementul stabil al conduitei unei persoane, ceea ce o caracterizează, individualizează și o diferențiază de alte persoane

Caracterizarea generală a personalității – elemente specifice: (1) fiecare individ are o personalitate unică și originală, (2) trăsăturilor esențiale, odată formate și stabilizate, trăsături care definesc personalitatea se manifestă stabil în conduita individuală pe parcursul vieții; (3) există trăsături tipice, specifice și identificabile la nivel de personalitate care sunt majorității oamenilor indiferent de timp și loc și se manifestă constant în conduita indivizilor; (4) personalitatea îmbină trăsături *generale și particulare*; (5) dezvoltarea trăsăturilor de personalitate începe la naștere, iar procesul devenirii ei continuă de-a lungul întregii vieți existând o îmbinare și o influență reciprocă a factorilor ereditari și de mediu în structurarea personalității adulte, fapt care îl face pe om o ființă bio-psiho-socială (îngemănare între condiții biologice, ereditare, dezvoltarea și funcționalitatea proceselor și structurilor psihice și relații interpersonale și sociale pe care le dezvoltă individul de-a lungul vieții).

Trăsăturile sunt acele caracteristici generale, relativ stabile și de durată, care permit explicarea și evaluarea comportamentului. Acestea se pot decela din conduitele individuale, trăsăturile apărând constant în felul în care persoana se raportează la sine și la ceilalți. Allport a considerat că trăsăturile personale sunt organizate ierarhic, unele având o influență mai mare asupra comportamentului decât altele. Conform teoriei lui Allport, cele dominante se numesc *trăsături cardinale*, sunt în număr de două-trei și domină și controlează majoritatea conduitelor individului. Aceste trăsături sunt secundate de *trăsăturile principale sau centrale* în număr de zece-cincisprezece care îi sunt caracteristice persoanei, însă nu transpar în toate acțiunile individului ci sunt specifice anumitor categorii de raportări la realitate. În final, există și *trăsături secundare* – foarte multe, chiar sute care sunt mai dificil de identificat datorită prezenței situaționale în conduită și a faptului că sunt eclipsate de cele cardinale și principale. Aceste trăsături sunt organizate ierarhic în personalitate de la cele cardinale spre cele principale și secundare. Pentru a prezice aceste trăsături trebuie analizată conduita individuală și surprinse trăsăturile care coordonează și controlează aproape în totalitate conduita (cardinale) și cele care se evidențiază în categorii specifice de situații (principale).

La nivel de personalitate vor fi analizate dimensiunile specifice – temperamentul și caracterul.

Temperamentul apare încă de la naștere deoarece depinde de specificitățile sistemului nervos central al individului. Astfel trăsăturile temperamentale se manifestă în conduita individului de la vârste fragede (sunt înnăscute) și rămân aproape neschimbate pe tot parcursul vieții.

Acesta este dimensiunea dinamico-energetică a personalității care se exprimă cel mai pregnant în conduită.

Temperamentul se referă la comportamentul exterior concretizat în motricitate și vorbire, la reacțiile afective ori la cantitatea de energie de care dispune o persoană.

Prin educație există posibilitatea de a modela anumite trăsături, altele pot fi compensate, însă trăsăturile temperamentale nu pot fi schimbate radical.

Temperamentul nu este supus judecăților de valoare, astfel se poate afirma că nu există temperamente bune sau rele. Fiecare temperament prezintă atât calități, cât și defecte.

Tipologii temperamentale:

1. **Hipocrate și Galenus** își definesc tipologia raportat la predominanța în organism a uneia dintre cele patru umori (sânge, limfă, bilă neagră și bilă galbenă) rezultând tipurile sangvinic, flegmatic, melancolic și coleric. În practică, în cele mai multe cazuri persoanele au trăsături din mai multe tipuri de temperamente – unele mai pregnante decât altele, existând un tip dominant, dar și aspecte secundare din alte temperamente – astfel că tipurile temperamentale pure sunt rare;
2. **Tipologia lui Pavlov. Pavlov** explică temperamentele pe baza combinării aspectelor de forță, stabilitate și echilibru ca trăsături ale sistemului nervos central. Din combinarea acestor însușiri rezultă patru tipuri de sistem nervos: (1) tipul puternic neechilibrat excitabil (corelat cu temperamentul coleric); (2) tipul puternic echilibrat mobil (corelat cu temperamentul sangvinic); (3) tipul puternic echilibrat inert (corelat cu temperamentul flegmatic); (4) tipul slab (corelat cu temperamentul melancolic);
3. **Tipologia lui Jung și Eisenk.** Psihiatrul elvețian Carl Jung a constatat, pe baza unei impresionante experiențe clinice, că, între oameni există și deosebiri tipice din perspectiva orientării spre lumea externă, socială sau spre lumea internă, spre propria persoană. Unii oameni sunt orientați predominant spre lumea externă și intră în categoria *extravertiților* (aproiați mai ales de coleric și sangvinic), în timp ce alții sunt orientați predominant spre lumea interioară și aparțin categoriei *introvertiților* (aproiați mai ales de melancolic și flegmatic);
4. **Tipologia școlii franco-olandeze.** Psihologii olandezi G. Heymans și E.D. Wiersma propun o tipologie a temperamentelor mult mai nuanțată care va fi reluată și aprofundată de psihologii francezi René Le Senne și Gaston Berger. Ei pornesc de la trei factori fundamentali: emotivitatea, activitatea și răsunetul. Din combinarea lor rezultă opt tipuri temperamentale (1) pasionații (emotivi, activi, secundari), (2) colericii (emotivi,

activi, primari), (3) sentimentalii (emotivi, non-activi, secundari), (4) nervoșii (emotivi, non-activi, primari), (5) flegmaticii (non-emotivi, activi, secundari), (6) sangvinicii (non-emotivi, activi, primari), (7) apaticii (non-emotivi, non-activi, secundari), (8) amorfii (non-emotivi, non-activi, primari).

Temperamentul este în concluzie cea mai generală și constantă caracteristică a personalității umane. În consecință, nu se poate vorbi despre o modificare radicală a temperamentului pe parcursul vieții. Există totuși o evoluție a temperamentului, condiționată de vârstă și de interacțiunea individului cu mediul fizic și socio-cultural. În fiecare categorie temperamentală se regăsesc debili mintali și inteligențe de vârf, subiecți care se abat de la normele morale și indivizi de o mare forță morală. Prin urmare, nu se poate vorbi despre temperamente bune sau rele sau despre superioritatea unui temperament în comparație cu un altul. Deși temperamentul nu determină aptitudinile sau caracterul, totuși el poate avantaja formarea unor aptitudini și trăsături de caracter sau poate provoca dificultăți în dezvoltarea lor.

APLICAȚII

<https://www.ebacalaureat.ro/articol-bac-2020-teste-de-antrenament-pentru-examenul-de-bacalaureat-2020-267.html#psihologie-teste-de-antrenament>

Testul 1 – Sb. III A, D

Testul 3 – Sb. III A, B, D, E

Testul 8 – Sb. III A, B, D, E

Testul 10 – Sb. III A, D, E

Caracterul desemnează ansamblul însușirilor psihice care privesc relațiile unei persoane cu semenii săi și valorile după care se conduce.

Caracterul reprezintă profilul psihomoral al omului și se dezvăluie, cu deosebire, în faptele de conduită, în relațiile cu ceilalți, cu grupul din care face parte o persoană. Trăsăturile caracteriale exprimă moduri constante, stabilizate de conduită, și nu comportamente întâmplătoare, accidentale sau situaționale.

Caracterul se formează pe parcursul vieții, ca urmare a integrării omului într-un sistem de relații sociale, prin interiorizarea valorilor promovate de familie, grup de prieteni, societate, prin însușirea unor modalități de comportament.

Spre deosebire de temperament, caracterul este întotdeauna *supus unei valorizări în baza distincției dintre bine și rău*. Omul poartă o responsabilitate morală pentru felul cum se comportă. Caracterul este o instanță de control și valorificare a temperamentului.

Caracterul este expresia întregului sistem al personalității. El reglează din interior concordanța și compatibilitatea conduitei cu exigențele și normele promovate sau impuse la un moment dat de societate.

În componența caracterului intră un *ansamblu de atitudini și trăsături*, proprii subiectului, exprimate de acesta în mod constant în comportamentul său.

Atitudinea este o modalitate de raportare față de anumite aspecte ale realității ce implică reacții afective, cognitive și comportamentale. Definitiv pentru ceea ce numim atitudine este *referința implicită sau explicită la valori*. Valorile servesc drept standarde abstracte, principii care organizează și controlează atitudinile.

Alături de atitudini, care exprimă orientarea persoanei, în componența caracterului intră și **trăsăturile de voință**, ce asigură traducerea în fapt a intențiilor și mobilizarea resurselor personalității pentru a face față solicitărilor. Trăsăturile de voință constituie *componenta executorie a caracterului*.

Cele două componente (orientativă și executorie) pot cunoaște grade diferite de dezvoltare.

În psihologia românească, atitudinile care formează structura caracterului au fost sistematizate în trei grupe:

(1) atitudini față de societate și față de ceilalți oameni (sinceritatea, cinstea, altruismul, spiritul de răspundere, dar și minciuna, individualismul, egoismul, lașitatea, lingușeala);

(2) atitudini față de activitatea desfășurată (disciplina, sârguința, conștiinciozitatea, spiritul de inițiativă, dar și indisciplina, lenea, neglijența, rutina, dezorganizarea);

(3) atitudini față de propria persoană (modestia, încrederea în sine, sentimentul demnității personale, spiritul autocritic, dar și îngâmfarea, aroganța, sentimentul inferiorității).

La aceste atitudini se adaugă trăsăturile voluntare de caracter: fermitatea, perseverența, stăpânirea de sine, curajul, bărbăția, spiritul hotărât, eroismul. Caracterul nu se prezintă ca un simplu conglomerat de trăsături, ci ca un sistem organizat și bine structurat.

APLICAȚII

<https://www.ebacalaureat.ro/articol-bac-2020-teste-de-antrenament-pentru-examenul-de-bacalaureat-2020-267.html#psihologie-teste-de-antrenament>

Testul 2 – Sb. III B, C, D

Testul 4 – Sb. III B, C, D, E

Testul 6 – Sb. III B, C, D, E

Testul 9 – Sb. III B, C, D, E

APLICAȚII

<https://www.ebacalaureat.ro/articol-bac-2020-teste-de-antrenament-pentru-examenul-de-bacalaureat-2020-267.html#psihologie-teste-de-antrenament>

Testul 3 – Sb. III A, B, C, D

Testul 11 – Sb. III A, B, C, D

Testul 12 – Sb. III A, B, C, D, E

Testul 14 – Sb. III A, B, C, D

Testul 16 – Sb. III A, B, C, D

APLICAȚII

<https://www.ebacalaureat.ro/articol-bac-2020-teste-de-antrenament-pentru-examenul-de-bacalaureat-2020-267.html#psihologie-teste-de-antrenament>

Testul 15 – Sb. III A, B, C, D, E

Testul 17 – Sb. III A, B, C, D

Testul 18 – Sb. III A, B, C, D

Testul 20 – Sb. III A, B, C, D, E

Bibliografie:

- Neculau, A., Sălăvăștru, D., Iacob, L., M., Boncu, Ș., Lungu, O. (2005) Psihologie. Manual pentru clasa a X-a, Ed. Polirom, Iași

